

SAMENVATTING

De circulaire economie is een manier om de negatieve impact van menselijke activiteiten op de planeet te beperken. En arbeid is een vorm van activiteit, waardoor mensen niet alleen in hun levensonderhoud voorzien, maar ook samenleven. “Hoe zou werken er morgen, in een meer circulaire economie, kunnen uitzien?” is dus een cruciale vraag, die zowel over ecologisch evenwicht als individueel en sociaal welzijn gaat. Door deze vraag aan te kaarten zet de Koning Boudewijnstichting haar engagement voor duurzaamheid verder.

Nadenken over de toekomst in een strategische oefening vereist een specifieke aanpak. De toekomst kunnen we immers niet kennen: er zijn geen gegevens beschikbaar en de geschiedenis leert ons dat een ‘gebeurtenis’, iets totaal nieuws altijd mogelijk is. Maar hoewel we de toekomst niet kunnen kennen, kunnen we die – op basis van wat we weten over het verleden en het heden – wel op een aannemelijke manier verkennen.

Dit rapport gaat over zo’n verkenningsoefening die heeft plaatsgevonden in 2021. De oefening verliep volgens een specifieke werkwijze en bracht gedurende zes dagen een ‘Creative Group’ dertigtal mensen samen. Alle deelnemers hadden kennis van of ervaring met de circulaire economie en/of de arbeidsmarkt, en kwamen uit uiteenlopende sectoren, gaande van bouw- tot recyclagebedrijven, van sociale start-ups tot universiteiten over kredietinstellingen of overheidsdiensten. De lijst van deelnemers, die de Stichting van harte bedankt, bevindt zich in bijlage.

Als werkwijze volgde het project de stappen van scenarioplanning. Die methode is ontwikkeld door grote bedrijven, werd geformaliseerd in een academische context en vervolgens gebruikt voor onder andere business development of vredesopbouw tijdens politieke crisissen. Het gaat hierbij telkens om de verkenning van mogelijke toekomstige omgevingen. Hiervoor zijn we vertrokken vanuit een analyse van de

huidige situatie (mei 2021), zoals geschetst in het ‘launch report’ in het eerste deel van dit rapport. Door middel van discussie identificeerden we vervolgens de ‘drijvende krachten’ in het heden. We kozen er twee uit die beslissend lijken, en vroegen ons dan af hoe de toekomst eruit zou kunnen zien, afhankelijk van de evolutie van deze krachten.

We stelden ons voor dat de toekomst van werken in een circulaire economie grotendeels zou kunnen afhangen van het innovatieniveau dat meer of minder bevorderlijk is voor circulariteit, evenals van de dominante waarden van de samenleving die meer of minder humanistisch en solidair zijn. Hieruit vloeiden vier scenario’s voort, die in het tweede deel aan bod komen. Ze vormen een soort spiraal van vooruitgang, gaande van een samenleving die weinig vernieuwend, materialistisch en individualistisch is, naar een andere die zeer creatief is en aandacht heeft voor verbinding.

Het doel van de oefening is iedereen in staat te stellen om zich zo goed mogelijk voor te bereiden op de voorgestelde toekomst. Daarom hebben we de scenario’s ook gebruikt als een perspectief om na te denken over mogelijkheden, risico’s en kansen in het heden. Onze aandacht werd enerzijds gevestigd op de starheid en geslotenheid van de verontrustende scenario’s. Anderzijds toont het meest inspirerende scenario het belang van fluiditeit, van een ‘brede redelijkheid’ die verder gaat dan berekenende rationaliteit, en van verbondenheid. Dat maakt de hele samenleving – en niet alleen de economie – meer circulair. De reflecties die we uit de scenario’s distilleerden staan in het derde deel. Nu de oefening is voltooid, komt het erop aan ze te laten leven in onze reflecties, om een dialoog te creëren tussen de werkelijkheid en de verbeeldingskracht. Misschien is dat minder moeilijk dan gevreesd. Want sommige elementen van de scenario’s – positieve of negatieve – bestaan nu al: er zijn ‘toekomstcapsules’ te vinden in het heden. Een verhaal heeft waarschijnlijk nog nooit de wereld veranderd. Maar het kan een beginpunt zijn. Dat is alvast een reden om de scenario’s ernstig te nemen...